

Adalékok a székely „festékes” múltjából.

Az alábbi adatok — bár aránylag fiatalok a székely „festékes” feltehető nagy múltjához¹⁾ viszonyítva, — nem annyira e népi művészkedés korára, mint inkább előfordulására, s az ilyenféle munkák egyházi használatára szolgálnak adalékkul. E feljegyzések az erdélyi unitárius templomok egyházlátogatási jegyzőkönyveiben maradtak fenn,²⁾ s a XVIII. század végéről valók.

A leltározók minden esetben különbséget tesznek „török” — azaz kisázsiai csomózott — és „festékes”, vagy „székely” szőnyeg között. „Egy jó és nagy szép török, és más, ugyan egy székely szőnyegek” mondja az egyik (Sinfalva, 1788), két esetben pedig külön címfelirat alatt sorolja fel a leltár ezeket. Sepsiszentiván és Laborfalva egyházi ingóinak közös leltárában ezt olvassuk „Festékes” címfelirat alatt: „Csak egy vagyon, az Ur asztalára való, két szélyből álló lévén; veres, sárga, fekete, fejér és kék pántlikázással és a két vége rojtos.” E leírás kétségtelenné teszi, hogy a székely „festékes” ezidőtájt is olyan lehetett, mint amilyennek ma, a közelmúltban növényi festőanyagokkal készült, s inkább csak muzeumokban, mint népi használatban fennmaradt példányai nyomán ismerjük. Az a megjegyzés, hogy „két szélyből álló”, arra vonatkozik, hogy két részarányos darabot egymással szembefordítanak, s így varrják őket össze, hogy egyik a másiknak tükröképe legyen, amint ez ma is szokásos. A „pántlikázás” egy bizonyosfajta szövés minta neve, valószínűleg azé a csíkozásé (sávozásé), amely úgyszólván sohasem hiányzik a „festékes” mintázatából. „Pántlikás formára” (mintára) szőtt abrosz és asztalkeskenő Erdélyben már a XVIII. század első felében is szokásos volt,³⁾ ezt a szövés mintát tehát a vászonféle díszítésére is használták s használják ilyen elnevezéssel ma is. Őt szín alkalmazásával a ma ismert példányokon csak ritkán találkozunk, különösen a fekete az, mely igen gyé-

1) Viski Károly: *Székely szőnyegek*. A Magyar Népművészet Kinccsestára. Budapest, 1928. bevezető szövegében.

2) Ezekre az adatokra Kelemen Lajos hívta fel figyelmemet, ugyanő volt szíves őket számomra künásoltatni és közléste átengedni, amiért ehelyütt mondok köszönetet.

3) L. ehhez: Erdélyi Múzeum, XLV. kötet, 124. l.

ren szerepel. A két vég rojttal való diszítését nyilván a két keskenyebb szél mentén hajtották végre. *Viski* szerint⁴⁾ erre a célra külön, csíkozott sávot szőnek s ezt kirojtozván, utólag varrják a szőnyegre.

Sepsi-Köröspatak 1789-ben összeírt egyházi ingói közt „*Festékesek*“ címfelirat alatt három ilyen szőnyegről olvasunk: „1. *Egy külömb külömb féle festékkel és csillagokkal szőtt, a szégyeljein rostos festékes, melyel a cathedra takartatott bé Veres Boritza adományá. 2. Más, rongyallott a pap ülő-széke az Oratóriumba beborítatott véllé. 3. Külömb-külömb féle veres, fekete és sárga színnel szőtt festékes, amelyet ez előtt in Ao 1786 a néhai tit-esperes Mihály István Ur relictája, Menyhárt Susánna asszony conferált.*“ A csillagok, amelyeket a leltár említ, bizonyára azok az élükre állított, fogazottszerű négyszögek, amelyek csaknem minden székely festékes mintázatában előfordulnak, kisebb vagy nagyobb méretben, egymagukban vagy csoportosan. Ez a szőnyeg, úgy látszik, köröskörül rojtos volt, mint ahogy a maiak között is találunk ilyen példányokat.

Kétségtelenül a székely festékesek csoportjába kell sorolnunk — leírásuk alapján — azokat a szőnyegeket is, amelyről Szind egyházközségének leltára így emlékezik meg 1788-ban: „*Egy elegyes szövésű, tarka, csillagos szőnyeg, a templombeli asztalon. Két csegezi szőnyeg, a papság házánál.*“ Ugyancsak csegezi szőnyegekről ad számot Túr község ugyanazon évben felvett egyházi ingóinak lajstroma is: „*Vadnak 3 csegezi szőnyegek, de mind haszontalanak. Egy csegezi, körül rojtos szőnyeg, áll a prédikáló széken.*“ Ezek a csegezi szőnyegek bizonyára ugyanolyan gyapjúból szőtt székely festékesek voltak, mint aminőkről a többi adat szól, hiszen a nevezett községben még most is készítenek ilyeneket; a környéken helyi, különleges mintázata vagy színezése révén válhatott ismeretessé. Úgy látszik tehát, hogy a székely festékes típusváltozatai között is voltak — mint ahogy hímzéseinkben, vászonszöttéseinkben napjainkig vannak — helyi jellegűek, amelyeket a környék egy-egy község, vagy vidék sajátos típusának ismer. A tordamegyei (ma tordaranyosmegyei) Túr és Szind lakosai is így különböztették meg a közeli aranyosszéki Csegezen készült festékeseket.

Palotay Gertrud

⁴⁾ l. m.